

" GAAT GRIEKENLAND NAAR HET FASCISME "

Een poging tot karakterisering van het kolonelsregiem.

Het huidige kolonelsbewind wordt door velen als fascistisch beschouwd. Het doel van dit werkstuk is, na te gaan of deze bewering ook werkelijk gegrond is en of het Griekse regiem ook aan alle kenmerken van het fascisme beantwoordt. Om tot een conclusie in deze te komen wordt gebruik gemaakt van een rede van G. Papadopoulos, de premier van de huidige Griekse regering. Het hier weergegeven essay is een verkorte weergave van een scriptie, die geschreven werd in de periode januari-maart 1969. Sindsdien heeft het kolonelsregiem wel enige veranderingen ingevoerd, die in dit essay niet verder verwerkt konden worden. In verband met de inkorting van het geheel is ook het notenapparaat weg gelaten.

Voorgeschiedenis van de Griekse staatsgreep.

De gebeurtenissen die uiteindelijk rechtsstreeks tot de staatsgreep van april 1967 leidden, vonden hun oorsprong in de ernstige regeringscrisis van 1965. Deze bracht het land aan de rand van een burgeroorlog en bedreigde ook de positie van de constitutionele monarchie. De oorzaak lag in de rol, die het leger speelde in de politiek. In dat jaar werd een organisatie van linksgezinde officieren, Aspida genaamd, ontdekt die ervan beschuldigd werden de monarchie omver te willen werpen. Volgens geruchten zou ook Andreas Papandreou, de zoon van de premier, die als adjunct-minister van Econ. Zaken in het kabinet zitting had bij deze samenzwering betrokken zijn geweest. De premier eiste nu het ontslag van de minister van defensie en wilde zelf het onderzoek in deze zaak leiden. Tevens wilde hij het leger van rechtse officieren zuiveren. Dit leidde tot een conflict tussen koning Constantijn II en Papandreou, die hierop door de koning ontslagen werd. Deze daad wekte grote ontevredenheid bij de bevolking, die zich uitte in heftige demonstraties.

Nu begon een periode van voortdurende regeringswisselingen, die het land in een vrijwel onafgebroken parlementaire crisis stortten. Kort achter elkaar werden twee kabinetten ten val gebracht. Tenslotte slaagde de rechtsgeïoriënteerde Centrum-politicus Stefanopoulos erin voldoende leden van zijn partij mee te krijgen om met steun van de rechtse E.R.E.-partij een regering te vormen, die steunde op een meerderheid in het parlement. Deze kabinetsformaties gingen gepaard met vaak wilde tafelen in het parlement. Door interne moeilijkheden moest deze regering weer speedig afterden. De leider van de E.R.E.-partij Kanellopoulos wenste nieuwe verkiezingen en ook Papandreou adviseerde de koning het parlement te ontbinden en nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Een extra-parlementair kabinet werd hiermee belast.

Ondertussen was in Athene het Aspida-proces begonnen. De openbare aanklager eiste echter ook een vervolging van Andreas Papandreou. Deze betoogde van zijn kant, dat deze beschuldiging een poging was van rechtse krachten om zijn vader en hem in discrediet te brengen. De Centrum-partij diende nu een amendement in, waarin voorgesteld werd de parlementaire onschendbaarheid ook na de ontbinding van het parlement te laten voortduren. De E.R.E.-partij beschouwde dit voorstel als een poging om Andreas Papandreou tegen vervolging te vrijwaren. De regering weigerde eveneens haar steun aan dit voorstel te geven en trad af. De nieuw gevormde regering o.l.v. Kanellopoulos, samengesteld uit louter E.R.E.-aanhangers, ontbond nu het parlement en liet nieuwe verkiezingen uit schrijven voor 28 mei.

1967.

Deze gebeurtenissen wekten in Centrum-kring heftige verontwaardiging. G.Papandreou dreigde met "revolutie" als de koning zou proberen de verkiezingen op de lange baan te schuiven. Tevens beschuldigde hij de koning ervan een staatsgreep voor te bereiden. Er gingen in Athene inderdaad geruchten dat door het Hof een coup voorbereid werd in geval van een verkiezingsoverwinning van de Centrum-partij en de linkse E.D.A.-partij. De koning zou dan genoodzaakt zijn een linkse premier te moeten benoemen. De koning zou in dat geval van zijn bevoegdheden in een noodtoestand gebruik moeten maken. Waarschijnlijk waren een aantal royalistische generaals van een eventuele coup op de hoogte. Het ingrijpen van de kolonels moet voor deze hofkringen geheel onverwachts zijn gekomen.

Ten aanzien van de verkiezingen nam G.Papandreou een enigszins tweeslachtige houding aan. Enerzijds beweerde hij dat de verkiezingen door de monarchisten wel vervalst zouden worden, anderzijds wilde hij wel dat deze zouden doorgaan. Hij meende namelijk, dat de Unie van het Centrum de winnende partij zou zijn. Door deze uitlatingen van Papandreou kregen de komende verkiezingen het karakter van een uitspraak pro of contra de monarchie. De recente ontwikkelingen hadden ook hun weerslag op de publieke opinie. Onder brede lagen van de bevolking heerste misnoegen over de politieke situatie, een ontevredenheid, die in feite al dateerde vanaf de gebeurtenissen van 1965. Dit misnoegen uitte zich in talrijke massabetogingen ten gunste van Papandreou.

Op 21 april 1967 voerden echter een groep jonge kolonels in naam van de koning een staatsgreep uit. Spoedig bleek, dat deze coup geheel buiten diens medeweten plaats gevonden had, maar hij legde zich (noodgedwongen) bij de situatie neer. Wel uitte hij de wens, dat men zo spoedig mogelijk tot de parlementaire democratie zou terugkeren. Als motief voor hun machtsgreep voerden de officieren aan, dat zij het land gered hadden van een "communistische" staatsgreep. In werkelijkheid wilden zij een verkiezingsoverwinning van de Centrum-partij, in samenwerking met de linkse E.D.A.-partij voorkomen.

Voorlopig werd de uitzonderingstoestand afgekondigd, de grondwet buiten werking gesteld en een perscensuur ingesteld. De kolonels, van wie als belangrijkste woordvoerders G. Papadopoulos en S. Patakos naarvoren traden, beloofden evenwel een terugkeer naar het democratisch bestel, wanneer de bevolking hiervoor "rijp" geacht werd. Op vele terreinen, leger, politie, onderwijs werden politieke zuiveringen uitgevoerd. Ook werden jeugdorganisaties van politieke partijen opgeheven en vakbondsorganisaties ontbonden. In de loop van het jaar werden enkele processen gevoerd tegen "communistische" organisaties, die ervan beschuldigd de nieuwe regering omver te willen werpen.

Een poging van koning Constantijn II op 13 december 1967 om het kolonelsbewind af te zetten mislukte, deels omdat de bevolking niet reageerde. In het voorjaar van 1968 werd een ontwerp van een grondwet aan de bevolking "ter discussie" voorgelegd. De nieuwe grondwet werd met grote meerderheid aangenomen, al werd door een aanzienlijk aantal kiezers niet gestemd. Wanneer deze afgewezen werd zou de regering trouwens naar haar zeggen "moeten overgaan tot een tot het ontwerpen van een nieuwe grondwet, die minder ruimte aan het volk zou geven en meer discipline zou invoeren". Dankzij deze uitslag kon het militaire regiem zijn positie als het ware legaliseren en daarmee versterken. Wel bleef ook na het referendum de staat van beleg gehandhaafd, terwijl een aantal artikelen, die betrekking hebben op de vrijheden van het individu, het recht van vereniging, persvrijheid en het recht om eigen volksvertegenwoordigers te kiezen voorlopig opgeschort.

Van een actief binnenlands verzet tegen de kolonels is tot nog toe vrijwel geen sprake. De vele kleine verzetsgroepjes zijn onderling nog verdeeld, al is er zeker de laatste tijd wel een bundeling van krachten te constateren. De meeste oppositie tegen het Griekse bewind wordt gevoerd door in het buitenland verkerende Grieken, waaronder ook de na zijn vrijlating uitgeweken A. Papandreou. De angst voor een nieuwe burgeroorlog speelt hierbij ongetwijfeld een rol. Voorlopig hebben de kolonels nog de passieve steun van een deel van de bevolking, die bereid is hen als een overgangsregiem te beschouwen tot de democratie weer is hersteld. Het ziet er echter niet naar uit, dat dit snel het geval zal zijn. Niets wijst erop, dat de militaire bewindhebbers de Griekse bevolking al "rijp" acht en hiervoor en nog steeds hebben zij geen nieuwe, vrije verkiezingen in het vooruitzicht gesteld.

Achtergronden van de Staatsgreep.

Nadat Griekenland onafhankelijk geworden was, raakte het land al spoedig tot op zekere hoogte in twee kampen verdeeld. Deze verdeeldheid zette zich, zij het met de nodige verschuivingen in de politieke opvattingen voort tot het moment van de staatsgreep. (Trouwens misschien ook nu nog) Aanvankelijk kwam deze verdeeldheid tot uiting in de scheiding tussen de aanhangers van de Megali Idea, de Groot Griekenland gedachte, en de voorstanders van een meer behoudende, op consolidatie van de verworven zelfstandigheid gerichte politiek.

In de eerste wereldoorlog ging deze tegenstelling over in de scheiding tussen de zgn. Interventionisten, de aanhangers van de liberale premier Venizelos, en de Neutralisten, die de neutraliteitspolitiek van de koning steunden. Maar in de periode tussen de beide wereldoorlogen kreeg deze verdeeldheid het karakter van een strijd tussen de Republikeinen en de Monarchisten. Tijdens de tweede wereldoorlog kwamen de linkse partijen, die tot dan toe vrij klein gebleven waren naar voren. Na de burgeroorlog wonnen deze partijen in de loop van de jaren vijftig weer aan populariteit en kwam er nu een tegenstelling tussen Links en Rechts op.

Pas in 1961 gingen de liberalen, nu verenigd in de Unie van het Centrum, weer een belangrijke plaats in het politieke leven innemen. Bij de verkiezingen van 1964 behaalde deze partij zelfs de absolute meerderheid. Naarmate de invloed van de linkervleugel, waarvan A. Papandreou de voorman werd, toenam, keerden de rechtse partijen zich scherper tegen de Unie van het Centrum. Na de regeringscrisis van 1965 toonde de Centrum-partij zich openlijk bereid om met de linkse E.D.A.-partij samen te werken. Het is misschien te betreuren, dat de Unie van het Centrum er niet in geslaagd is een meer onafhankelijke positie in te nemen. Mogelijk had deze partij dan de spanning tussen extreem Links en extreem Rechts kunnen neutraliseren. Misschien was Papandreou hier wel in geslaagd, als hij meer steun ontvangen had van de Amerikaanse diplomatie, die voornamelijk aan de kant stond van de royalistisch gezinde rechtse partijen vooral na de ommezwaai van het Centrum in 1965.

Zo was het land verdeeld in twee politieke stromingen. Enerzijds een vooruitstrevende, sinds de eerste wereldoorlog republikeinse richting, anderzijds een conservatieve, monarchistisch gezinde stroming. Hierdoor was de positie van de monarchie niet erg hecht en meest zij noodgedwongen steunen op de conservatieve elementen in het land. Vooral toen in de jaren vijftig en zestig de controverse tussen Links en Rechts heviger werd, gaf de koning, wiens constitutionele bevoegdheden vrij groot waren, zijn steun aan de rechtse politieke partijen.

Een andere belangrijke groep, die ook- zij het meer indirect- grote politieke invloed uitoefende, was het leger. Vooral in rechtse legerkringen heerste de mening, dat het leger, als behoeder van de nationale veiligheid, de werkelijke patriottische kern van de natie vertegenwoordigt en de belichaming moet vormen van de traditionele waarden van de natie. Deze kringen waren overwegend conservatief en beschouwden alle vooruitstrevende krachten al gauw als " Communistisch, " en dus een gevaar voor het land. In de nieuwe grondwet heeft men het leger de verlangde onafhankelijke positie gegeven en heeft het de taak gekregen de nationale waarden en idealen te verdedigen. (vgl. ook de positie van het leger in vele ontwikkelingslanden bv. Indonesië)

Ook de hoge geestelijkheid en de hogere regionen van de magistratuur waren in het algemeen rechts georiënteerd. Met deze groepen kwam G. Papandreu na de ontdekking van het Aspidacomplot dan ook in conflict toen hij het leger wilde zuiveren. Ook nu kreeg hij, evenals bij de verkiezingen van 1961 niet de kans het leger te zuiveren, noch om het civiele apparaat vrij te maken van rechtse, invloedrijke figuren.

Maar er was nog een andere reden, waardoor het Griekse parlement en het gehele parlementaire stelsel niet naar behoren functioneerde. In Griekenland waren geen goed georganiseerde partijen, ieder met een goed opgebouwd partijapparaat. De partijen werden gedomineerd door enkele krachtige leiders, die hun medeaafgevaardigden door allerlei persoonlijke belangen aan zich wisten te binden. Het verouderde kiesstelsel maakte de parlementariërs zelf sterk afhankelijk van de kiezers uit hun districten, die zij met alle mogelijke beloften en voordeeltjes aan zich trachten te binden. In feite was het Griekse partijsysteem gebaseerd op de vorming van een soort cliëntèle, zodat ieder door belangen aan de ander gebonden was. Omdat de politici geen sterke ideologische binding met de eigen partij hadden, liepen zij gemakkelijk naar het andere kamp over, wanneer dit de nodige voordelen opleverde. Zowel voor- als tegenstanders van het huidige bewind erkennen, dat het parlement door persoonlijke rivaliteiten en door de heersende corruptie in discreditie gebracht was.

Omdat vele ambtenaren onderbetaald waren, vond ook op lager bestuurlijk niveau op grote schaal corruptie plaats. Misschien was G. Papandreu erin geslaagd dit euvel geleidelijk te doen verdwijnen, als hij zijn sociaal-economisch beleid had kunnen voort zetten. Dit was er juist op gericht de verhoging van de welvaart aan grotere delen van de bevolking te doen toekomen. De winst van de linkse partijen was bovendien ook voor een belangrijk deel het gevolg van de grote verschillen tussen rijk en arm. Het was daarom des te betreuringswaardiger, dat Papandreu de Aspid-affaire tot een conflict met de koning liet uitgroeien in plaats van hem voor zich te winnen. De vrees voor een toenemende communistische invloed groeide in rechtse kringen, toen zijn partij na dit conflict een opening naar links maakte. De staatsgreep van 21 april was er het noodlottige gevolg van.

Kenmerken van het Fascisme.

De term fascisme wordt tegenwoordig vaak in ruimere zin gebruikt. Men hanteert het woord enerzijds als politiek scheldwoord voor ieder niet democratisch staatsbestel, maar anderzijds ook als een " psychologisch " scheldwoord. In dit laatste geval typeert men iemand als " fascist ", wanneer deze persoon sterk autoritaire trekken heeft, of een neiging tot geweld, agressie en superioriteitsgevoelens.

Als historisch verschijnsel moet men het fascisme echter in het interbellaire tijdvak plaatsen. Dan staat men ook iets minder bevooroordeeld tegenover de huidige situatie in Griekenland. Omdat het in dit verband niet mogelijk is alle aspecten van het fascisme nader te beschouwen, moet men met een algemeen beeld van deze beweging volstaan.

De belangrijkste kenmerken van het fascisme waren de anti-democratische gezindheid en de afkeer van het liberale kapitalisme. Tegenover de parlementaire democratie stelde het fascisme de totalitaire staat, die steunde op een massapartij. De individuele vrijheid moest wijken voor een staatsingrijpen op maatschappelijk gebied en in de intermenselijke relaties. In plaats van de vrije economische verhoudingen streefde het fascisme naar een nationaal, autarkisch economisch systeem, dat door de staat mede geleid werd. De staat handhaafde echter het particulier bezit van de produktiemiddelen, maar eiste dat de produktie in overeenstemming zou zijn met het nationale belang. Door de vorming van corporaties, waarin werkgevers en werknemers per industrietaak verenigd waren trachtte het fascisme het conflict tussen socialisme en kapitalisme en de daarmee voor het nationaal belang schadelijk geachte klassenstrijd te vermijden. Wel stonden deze corporaties in de praktijk weer onder sterke staatscontrole.

Maar behalve deze kenmerken vindt men in het fascisme nog een aantal essentiële punten, die gezamenlijk de ideologie van deze beweging vormden.

Het fascisme verzette zich tegen de verworvenheden van de Verlichting, de Franse revolutie en het Liberalisme. Het keerde zich daarmee tegen de geestelijke en maatschappelijke stromingen, die de universele gelijkheid van de mens aanvaardden. Het gaat daarentegen uit van een elitegedachte en hechtte grote waarde aan superioriteitsgevoelens. De belangen van de eigen groep, gemeenschap of natie prevaleerden boven die van anderen. Hiermee ging een fel nationalisme, dat vaak een imperialistisch karakter had, gepaard.

Het fascisme verwierp ook het rationele denken op politiek en maatschappelijk gebied. Het leit zich juist inspireren door instinctieve krachten en gevoelsmotieven; het hechtte grote waarden aan sociale mythen om de massa in vervoering te brengen. Typisch voor het fascisme was ook het geloof in een charismatisch leider, wiens gezag onvoorwaardelijk door de massa werd geaccepteerd.

Het fascisme was dynamisch, het verheerlijkte macht, geweld en strijd om wille van de strijd; het richtte zich in principe tegen oude bestaande normen en wilde een nieuwe totalitaire orde vestigen.

Het was dus, althans in theorie niet conservatief. In samenhang met de verheerlijking van geweld en strijd stond ook het militairistische karakter van het fascisme, dat tot uiting kwam in paramilitaire organisaties van de partij, in massademonstraties, etc.

In feite was het fascisme een protestbeweging zonder enige positieve inhoud; het was anti-democratisch, anti-socialistisch, anti-communistisch, anti-liberaal en anti-kapitalistisch. Ook verwierp het in feite alle christelijke en humanistische gelijkheidsidealen.

In verband met de inkorting van de oorspronkelijke scriptie kan op het ontstaan van de verschillende stromingen, die in het fascisme samenkwamen, de groei van deze beweging in de verschillende Balkanlanden en het gebied rond de Middenlandse Zee en de groepen, waarop het fascisme hier steunde niet nader ingegaan worden. Wel kan men een zeker nuanceverschil bij de ontwikkeling van het fascisme in het Balkangebied en de staten rond de Middenlandse Zee onderscheiden. Bij het Middenlandse Zee-fascisme springen een drietal facetten meer in het oog: nl. het nationalisme, het zwakke sociaal-economisch bestel en de relatie tussen Kerk en Staat.

Kenmerkend voor de fascistische stromingen in de Balkanlanden was het extreem nationalisme en het felle racisme, dat zich tegen allerlei minderheden - met name de Joden - richtte.

Na deze korte schets over de belangrijkste kenmerken van het fascisme zullen voor de analyse van de houding van premier Papadopoulos de volgende punten van belang zijn: a) het nationalisme, b) de verheerlijking van een krachtig gezag en een onvoorwaardelijk, charismatisch leiderschap, c) het anti-parlementarisme en anti-rationalisme, d) de afkeer van een vrije kapitalistische ontwikkeling e) de verhuuding Kerk en Staat, f) het anti-communisme en anti-socialisme.

Analyse van de Rede.

Op 29 maart 1968 hield premier Papadopoulos een rede voor de studenten aan de universiteit van Saloniki. In deze redevoering zette hij de doelstellingen van het kolonelsbewind uiteen en gaf hij de normen aan, waarop het zich baseert. Aan de hand van deze rede zullen wij proberen om na te gaan, of bepaalde uitspraken en denkbeelden als fascistisch of fascistoid kunnen worden geïnterpreteerd. Op sommige punten van de rede - als " theoretische basis " - wordt nader ingegaan om te illustreren in hoeverre zij overeenkomen met de daadwerkelijke praktijken van het regiem.

De rede is als volgt opgezet:

- I Eerst wordt het doel van de staatsgreep uiteengezet.
- II Vervolgens worden de normen geneemd, waaraan de ideale Griek moet voldoen wil hij het type van de goede Griek verwezenlijken.
- III Hierna worden de christelijke idealen behandeld, die de ideale Griek eveneens moet vervullen.
- IV Over het ideaal " Griekenland " wordt vervolgens gesproken.
- V Het sociaal-economisch bestel.
- VI In dit hoofdstuk wordt de visie van het bewind op het onderwijs behandeld.
- VII Dit onderdeel handelt over het staatsbestel, zoals de Griekse machthebbers zich dit denken.

Reeds het begin van de rede geeft de kerngedachte van het huidige bewind aan, nl. de overtuiging, dat " ook in een samenleving er voor alles aan een noodzakelijke voorwaarde moet worden voldaan: er moet discipline zijn ! Dit uitgangspunt vormt een telkens terugkerend thema. Men kan in deze uitspraak zeker een autoritaire, zo niet fascistische trek ontdekken, omdat hier discipline als " maatschappelijke noodzaak " gesteld wordt boven het democratische vrijheidsbeginsel. De militaire achtergrond van de kolonels zal hieraan niet vreemd zijn, terwijl een verwantschap met de denkbeelden van de leider van de Franse fascistoïde " Croix de Feu ", kolonel De Larocque onmiskenbaar is.

Hierna beschrijft Papadopoulos wat " de gewapende strijdkrachten van de natie " - in feite een kleine, goed georganiseerde groep binnen het leger - ertoe bewoog om in opstand te komen. De Griek, zowel als het Griekse volk had zijn " ethisch fundament ", d.w.z. zijn ideaal verloren en was daardoor zijn " morele stabiliteit " kwijt geraakt. Het doel van de opstand was dan ook " het Griekse volk te hervormen en weer in harmonie te brengen met zijn lotsbestemming ". Onder het begrip lotsbestemming verstaat Papadopoulos de verwezenlijking van de Griekse idealen. De Griek moet zijn idealen hoger stellen dan enig ander mens, wegens de onvergetelijke bijdrage der Griekse cultuur aan de menselijke beschaving.

Door deze erfenis en door hun traditie vormen de Grieken " het uitverkoren volk, dat de mensheid verlicht heeft met de wonderen van de beschaving ".

Duidelijk komt hier een extreem nationalisme naar voren, dat aan de eigen natie een superieure plaats toekent. Dit aspect doet, evenals de neiging terug te grijpen op een groots, geïdealiseerd verleden fascistisch aan. (Al vindt men dit verschijnsel ook wel in de 19e eeuw terug). Zelfs kan men een zeker ressentiment constateren in de klacht, dat nu andere volken kracht putten uit de Griekse erfenis. Nationalistische frasen als herstel van de " morele stabiliteit ", herleving van de tanende kracht van de natie en begrippen als " lotsbestemming van het volk " e.d. maken al evenzeer deel uit van de fascistische retoriek. Een kiem voor een mogelijke ontwikkeling naar een fascistische (in het bijzonder Nationaal-Socialistische) " Blut und Boden"-mystiek kan er liggen in de opmerking, dat de Griek een geschiedenis heeft " die geschreven is met het bloed der geslachten van onze voorouders tot aan ons eigen geslacht op deze bodem ".

II Griekse Idealen.

Terugkeer naar het ideaal is thans het parool voor iedere Griek naar de mening van Papadopoulos. Een ideaal, dat hij aldus omschrijft " Griek dus naar afstamming en naar nationaal bewustzijn en Christen naar de inhoud van zijn geloof ". Deze Griek bezit natuurlijk een aantal specifieke, onvergankelijke eigenschappen. Een eerste kenmerk van hem is " een absolute vaderlandsliefde, die bereid is tot volledige zelfopoffering ". Slogans van deze aard vindt men in elk overdreven nationalistisch taalgebruik terug dus ook in het fascisme. Een zeker nuance verschil is er wel. Het fascisme gaat er in theorie vanuit, dat de Staat een offer kan vergen van het individu. Hier komt de bereidheid tot zelfopoffering voort uit de liefde tot het vaderland. Het verschil tussen het begrip staat en het begrip natie, of vaderland vervaagt evenwel gemakkelijk in dit soort retoriek. Een tweede kenmerk van de Griek is, dat hij " behoort te streven naar het ideaal van de absoluut spirituele persoonlijkheid, die de wijsheid liefheeft en zich in zijn werk laat leiden door de rede ". Hier komt een duidelijk niet fascistische trek naar voren. Gevoel voor wijsheid en het ideaal zich te laten leiden door de rede staat immers lijnrecht tegenover het irrationalisme van het fascisme, waar mythisch denken, intuïtie en behoefte aan actie de drijvende krachten waren.

Een derde eigenschap van de Griek is zijn trouw aan de wet. " Altijd heeft hij trouw de ongeschreven morele wetten en de geschreven wetten van de gemeenschap nageleefd (...) ". De constatering, dat de " ideale " Griek een wetsgetrouw burger is, houdt op zichzelf zeker geen fascistisch of autoritair kenmerk in. Constitutioneel burgerschap is evenzeer het kenmerk van een goed democraat. Wel blijft men het gevoel houden, dat hier een gecamoufleerd beroep op ordegevoel gedaan wordt. Belangrijk is echter de erkenning, dat de gemeenschap haar eigen geschreven en ongeschreven morele wetten heeft en deze als gemeenschap dus ook zelf opstelt. In de totalitaire staat, of deze nu fascistisch is of niet, wordt de moraal van de gemeenschap ondergeschikt gemaakt, althans zeker in theorie aan het staatsbelang.

Behalve vaderlandsliefde, liefde voor de wijsheid en trouw aan de wet, kenmerken ook dapperheid, fierheid en trots de " ideale " Griek. Naast deze eigenschappen valt hij ook op door zijn " grootmoedigheid " en zijn " nederigheid ". De strekking van dit gedeelte

van de rede heeft toch wel een zekere fascistische inslag. De Griek moet een nieuwe mens worden, die beantwoordt aan het ideaalbeeld. Dergelijke ideeën over het creëren van een " nieuwe mens ", een superieur eliteachtig wezen kan men ook in het fascisme terugvinden. Anderzijds kan men zich de vraag stellen of hier een zekere verwantschap is met bepaalde socialistische ideeën, die ook uitgaan van de schepping van een " nieuwe mens ", een soort pseudo-religieuze creatie. Het fascisme heeft zich misschien hierbij, zij het vanuit een andere achtergrond aangesloten. Misschien gebruikt Papadopoulos in deze rede deze terminologie bewust niet, juist om geen associaties met het fascisme te wekken. Bovendien was nederigheid en grootmoedigheid nu niet direct een eigenschap van de fascistische elitemens.

III Christelijke Idealen .

Een tweede facet van de ideale Griek is, dat hij " Christen volgens de traditie, orthodox christen " is. Als Christen behoort de Griek ook de christelijke idealen te verwezenlijken en daarom alle immoraliteit, vooral die immoraliteit, " die men (..) in alle uitingen van het gehele maatschappelijke leven waarneemt en vooral in de zakelijke betrekkingen en vormen van samenwerking tussen individuen in de gemeenschap ". Het is moeilijk een gefundeerd oordeel te geven over dergelijke, enigszins moraliserende uitspraken. Misschien spreekt uit deze aanklacht een zeker conservatisme, een angst voor nieuwe ontwikkelingen op maatschappelijk gebied, die gepaard gaan met een verahdering van normen en gedragingen. Maar het fascisme, dat in wezen revolutionair was, verzette zich evengoed tegen zedenverval en tegen nieuwe maatschappelijke structuren. Het fascisme keerde zich echter, zeker in theorie, tegen de bestaande maatschappelijke orde, en dit kan van de militaire junta niet direct gezegd worden. Hierop wordt elders nog nader teruggekomen.

De Griekse christen onderscheidt zich ook door zijn " ingetogenheid " en zijn " harmhartigheid ". De Griek moet zijn naaste liefhebben. Terwijl het fascisme openlijk geweld, brute kracht en terreur verheerlijkte, worden hier door Papadopoulos de christelijke deugd der barmhartigheid en de naastenliefde als voorbeeld gesteld. In de praktijk huldigen de Griekse machthebbers echter een dubbele moraal en verschilt hun optreden nauwelijks van andere totalitaire regimens. Na de staatsgreep werden immers duizenden Grieken als politieke tegenstanders gevangen gezet. In de rapporten van enige internationale organisaties is melding gemaakt van gevallen van marteling, al bestaat er verschil van mening of dit optreden openlijk door het regiem ge- Hier in de rede geven de kolonels er evenwel blijk van het geweld niet openlijk te tolereren en aan te moedigen, in tegenstelling tot het fascisme.

De kerkelijkheid van de kolonels blijkt uit hun opvatting, dat iedere Griek ook naar traditie orthodox christen moet zijn. Misschien kan in dit verband iets nader ingegaan worden op de relatie tussen Kerk en staat in Griekenland. In dit land is de Griekse orthodoxe kerk tevens staatskerk, een verhouding, die in de grondwet is vastgelegd. Ook na de Turkse overheersing bleef de Kerk een zeker bindend element vormen onder de Grieken. De politieke invloed van de kerk is in Griekenland echter niet zo groot. Wel kwam het in 1966 tot een conflict tussen de Kerk en de regering i.v.m. enkele bisschopsbenoemingen, waarbij de regering tenslotte bakzeil haalde. Na de staatsgreep vonden enkele verschuivingen plaats in de hogere bestuursregionen van de kerk. De hofpredikant H. Kotsonis werd toen als kerkelijk leider naar voren geschoven

Kotsonisgelt als een vooruitstrevende figuur, die de verstarde kerk weer kan vernieuwen. Ook is hij een voorstander van de Griekse vereniging van leken-theologen " Zoi ", die de kerk meer invloed in het openbare leven willen geven. Waarschijnlijk hopen de kolonels zo de kerk in te schakelen in de "opvoeding" van de bevolking en met name van de jeugd. In dezelfde sfeer passen ook de regels voor scholieren, die de minister van Binnenlandse Zaken Pattakos heeft laten uitvaardigen. Of de nieuwe kerkelijke machthebbers erin zullen slagen de kerk een rol te laten spelen in het " heropvoedingsproces " zal mede afhangen van de houding van de bevolking. Aan de andere kant zijn er aanwijzingen, dat de kerk zich enigszins gereserveerd opstelt tegenover het nieuwe regiem. Zo heeft de kerk een nieuw statuut ingediend, waarin voorgesteld wordt de salarissen niet van de staat afhankelijk te maken. Ook heeft Kotsonis zich bij enkele gelegenheden kritisch over het regiem uitgelaten. In het algemeen kan men zeggen, dat de kerk voorzichtig steun geeft aan de kolonels.

Nu was ook het fascisme niet expliciet anti-godsdienstig, al verzette het zich tegen de christelijke gelijkheidsidealen. De houding van het fascisme tegenover de kerk was in feite vrij opportunistisch, terwijl het bovendien in theorie een onderwerping van de kerk aan de staat eiste. De kolonels daarentegen geven steun aan de kerk en willen deze een grotere rol geven in de opvoeding van de jeugd. Juist dit laatste was een voortdurend geschilpunt tussen het fascisme en de kerk. In beide gevallen kan men echter spreken van een zeker " totalitair " streven, omdat de staat een poging doet, zij het in Griekenland indirect, om zijn invloedssfeer uit te breiden. Waarschijnlijk is, anders dan bij Mussolini c.s. , het christelijk idealisme meer oprecht bedoeld.

IV Het ideaal " Griekenland "

Na de uiteenzetting over de persoonlijke idealen van de Griek , nl. het " Griek " en " Christen " zijn geeft Papadopoulos een nadere uiteenzetting van het ideaal " Griekenland ". Het nationalisme komt in gedeelte duidelijk naar voren. Steeds wijst hij terug op het grote, culturele verleden van Griekenland. De Griek moet zich steeds door deze historische erfenis laten inspireren en blijven geloven, dat zijn land " de bron is van de onsterfelijke Griekse geest en dat altijd moet blijven ". Dit " onsterfelijke Griekenland " moet een land zijn, " waarin het individu als onvervangbare persoonlijkheid vrij is (...) met zijn eigen problemen, zijn eigen plaats, zijn eigen vrijheid van denken, meningsuiting en handelen, maar tevens met het besef van discipline, die het respect voor de vrijheid van zijn naaste hem oplegt in de geordende samenleving als geheel ". Wanneer dit ideaal verwezenlijkt wordt, dan vormt Griekenland een samenleving zo georganiseerd, " dat zij zichzelf als voorbeeld ter navolging aanbiedt aan iedere andere samenleving. Hier heeft het nationalisme haast een missionair, zij het niet daadwerkelijk expansief, karakter gekregen.

In dit gedeelte wordt aandacht gegeven aan de betekenis van het individu in de samenleving. Aan de individuele vrijheden en aan het individu als onvervangbare persoonlijkheid wordt grote waarde gehecht. Deze vrijheden worden echter - evenals dit in een democratie het geval is - beperkt door het respect voor de vrijheid van de ander. Het fascisme daarentegen achtte het individu en dus ook de rechten van het individu ondergeschikt aan de staat.

De Griekse kolonels mogen dan in theorie - voor zover men deze rede als theoretisch fundament mag beschouwen - de individuele

rechten en vrijheden respecteren, in de praktijk treden zij deze met voeten. Nog steeds zijn de artikelen van de grondwet, die deze rechten moeten garanderen, buiten werking gesteld en onderdrukt de staat iedere vrije meningsuiting. Toch kam men dit optreden niet echt fascistisch noemen, omdat het regiem in theorie deze rechten in de grondwet heeft vastgelegd. Eerder getuigt deze huldiging van een autoritair optreden. Een derde kenmerk van het ideale Griekenland moet een " onafhankelijk, goed georganiseerd, welgeordend staatsbestel, zonder gesjacher, zonder corruptie " zijn. Deze heftige uitlating over het (oude) Griekse staatsbestel houdt eigenlijk een aanval op het parlementaire stelsel in. De typische woordkeus doet hier wel fascistisch aan. De kolonels mogen dan een eind gemaakt hebben aan het " gesjacher " en de " corruptie ", en de weg gebaad hebben voor een nieuwe minder aperte corruptie, de machteloosheid van de burger is alleen maar toegenomen. De behoefte aan discipline, die het bewind in de samenleving wenst te zien, sluit aan bij de wens een " welgeordend staatsbestel " te creëren.

V De sociaal - economische vooruitgang.

Om Griekenland in alle opzichten tot een ideale staat te maken, moet ook op sociaal-economisch gebied vooruitgang worden geboekt. Dit houdt in, dat Griekenland een land moet worden, dat " economisch ontwikkeld is met volledige werkgelegenheid en met een ruim sociaal besef, sociale voorzieningen en zekerheid voor alle inwoners ". De kolonels staan dus wel zekere progressieve sociale en economische ideeën voor ogen, maar over de verdere uitwerking hiervan blijft Papadopoulos zeer vaag. De benodigde gelden voor investeringen op grote schaal hoopt men te verkrijgen uit binnelandse besparingen en verder door buitenlandse investeringen en leningen, waarop de Griekse economie tot dusverre grotendeels op steunde. Deze buitenlandse leningen liepen in 1967 terug, maar het is moeilijk te zeggen of dit het gevolg was van een kleine recessie in de wereldeconomie, dan wel van de staatsgreep. Wel liepen de inkomsten van de belangrijke toeristentoeloop terug. Het is moeilijk te zeggen hoe de economie onder het regiem zich verder zal ontwikkelen. Bovendien schijnen de statistische gegevens van de laatste jaren enigszins geflatteerd te zijn.

Een van de eerste maatregelen van de kolonels was het kwijtschelden van de schulden van de boeren. Waarschijnlijk was deze maatregel bedoeld om de populariteit van het bewind te vergroten. In de praktijk schijnt deze maatregel onder kleinere boeren en middenstanders, die geen of weinig schulden hadden de nodige wrevel gewekt te hebben. Tot op zekere hoogte doet zich hier meteen een verschil voor met het fascisme dat zijn massale steun voor een belangrijk deel juist van deze groepen kreeg. Verder wordt grotendeels het economische beleid van Papandreou voortgezet met een iets gewijzigd subsidiebeleid voor de boeren.

Ook op ander gebied is er weinig van een ontwikkeling in de richting van een fascistisch economisch systeem te bespeuren. Er wordt geen poging gedaan om tot een corporatistische ordening te komen, noch om de economische ontwikkeling in een autarkische richting om te buigen. (bv. de buitenlandse leningen) Ook hebben de kolonels geen plannen om bepaalde industrieën of banken te nationaliseren. Gezien de eenvoudige afkomst van de kolonels hoeft men aan de oprechtheid van hun pogingen om sociale verbeteringen tot stand te brengen niet direct te twijfelen, al ijverde ook Papandreou hiervoor. Zij zijn echter niet expliciet

anti-kapitalistisch en wensen hun hervormingen tot stand te brengen door samenwerking met het kapitaal.

VI De rol van het onderwijs .

De kolonels hechten grote waarde aan het onderwijs als middel om het ideaal Griekenland " te verwezenlijken. Om dit te bereiken willen zij het algemeen vormend onderwijs en het beroepsonderwijs bevorderen. Uit de rede kan men geen enkele aanwijzing halen voor een mogelijke ontwikkeling in de richting van het fascisme. Ook kan men hier niet nagaan, of het regiem pogingen doet het onderwijs ideologisch te beïnvloeden, door een campagne om in het onderwijs ideeën over nationale grootheid, reinheid, zuiverheid en rasbewustzijn van het Griekse volk tot uiting te laten komen.

Typerend voor het traditionalisme van de nieuwe machthebbers is de verplichte invoering van het " katharevousa ", een semi-klassiek Grieks, op de scholen. Deze taal werd alleen nog gesproken in uiterst conservatieve kringen. Bij de onderwijshervormingen van Papandreou was aan de gewone volkstaal, het " dimotiki " gelijke rechten toegekend op de scholen. Het feit, dat linksgezinde schrijvers en sommige socialistische dagbladen en weekperiodieken zich bij voorkeur bedienden van het dimotiki, wekte bij deze conservatieven de indruk, dat het dimotiki een communistische zaak was. Men beschouwde het gebruik hiervan als een aantasting van de nationale waarden.

Al kan men moeilijk zeggen in hoeverre er sprake is van een " ideologische " indoctrinatie van het onderwijs, toch proberen de kolonels wel degelijk invloed uit te oefenen op het onderwijsbestel. Spoedig na de staatsgreep werden op grote schaal zuiveringen uitgevoerd in het onderwijs en werden vele leerkrachten ontslagen, omdat men vermoedde, dat zij zich kritisch over het regiem zouden kunnen uitlaten. Dit zou kunnen wijzen in de richting van een meer " ideologische " beïnvloeding, maar deze maatregelen kunnen ook voortvloeien uit de behoefte om de positie te versterken door het benoemen van het bewind welgezinde leerkrachten.

Ook zijn bepaalde gedeelten uit de werken van de klassieke auteurs op de scholen verboden, omdat men deze gedeelten schadelijk acht voor de opvoeding tot " gezonde " staatsburgers. Dit belemmert de Grieken dan toch wel van het doel van het onderwijs, nl. om " ingewijden " te worden van de " onvergankelijke kennis en tradities, de erfenis van (hun) voorouders ". Zo sluiten de kolonels de Grieken zelf af van de door hen zo hooggeroemde Griekse cultuur. Hetzelfde geldt voor de werken van bepaalde, linksgeoriënteerde auteurs, al zijn hun werken soms wel in buitenlandse edities te verkrijgen in de winkels.

In dit opzicht is er zeker sprake van een totalitair ingrijpen van het kolonelsregiem, al is een dergelijk totalitair ingrijpen niet kenmerkend voor het fascisme alleen. Ook wijst Papadopoulos nog weer eens op de vrijheid van denken, handelen en meningsuiting van ieder individu, maar weer legt hij dezelfde beperkende maatstaven aan. De vraag blijft echter, wie in een dergelijke " benijdenswaardige, vrije, gedisciplineerde gemeenschap van individuen " bepaalt, wanneer en hoe gauw deze grens overschreden is.

VII Het staatsbestel.

Papadopoulos geeft hier de opvattingen van de kolonels over een juiste vormgeving van het Griekse staatsbestel. Deze ideeën - hier geponeerd althans - zijn zeker niet fascistisch te noemen, ondanks de wens naar een ordelijke, gedisciplineerde samenleving. Zo erkent hij, dat een vrije staatsvorm nodig is, waarin het politieke leven zich op vrije wijze kan ontwikkelen. Slechts in zo'n staatkundig bestel kunnen ook de rechten van de burgers uitgeoefend worden.

Maar dit is moeilijk te bereiken, omdat de Griek de eigenschap heeft, dat hij " licht ontvlambaar en gevoelig voor de psychologie van het moment " is. Daarom is het noodzakelijk, dat hij zich in de politiek laat leiden door de rede; dat hij " koel " en " zakelijk " is. Alleen op deze wijze kan de Griek " de nodige bescherming van (zijn) vrijheden, van zijn democratie, van het vrije , gezonde staatsbestel verkrijgen ".

De kolonels erkennen hier in principe de democratie als de juiste staatsvorm voor Griekenland. Dit past ook bij hun belofte de democratie te herstellen. Het fascisme verwerpt daarentegen principieel het democratisch bestel. Terwijl Papadopoulos de Grieken aanspoort zich op politiek gebied te laten leiden door de rede, is het fascisme juist uitermate irrationalistisch op dit terrein.

Om te komen tot een " gezonde " democratie willen de huidige machthebbers het staatsgezag versterken. Het ambtenarenapparaat moet ter verwezenlijking van het ideaal van een dergelijke democratie " noodzakelijkerwijs een vaste koers ontleenen aan de ongeschreven morele wetten van de staat ". Met het oog hierop is het noodzakelijk " wat het stelsel van de geschreven wetten betreft (...), dat de Staat en de wetgevers dat vereenvoudigen ". De nieuwe regering zal daarom - en heeft dit inmiddels gedaan - de nieuwe grondwet " zo duidelijk mogelijk " opstellen. Ook achten zij het gewenst, dat de Grieken de wetten van de staat kennen en zullen respecteren.

De noodzaak, dat de Grieken zich " als politieke, als economische en als sociale individuen altijd binnen deze wettelijke kaders gedragen, handelen en (..) ontplooiën " kan gemakkelijk tot een zekere kadaverdiscipline leiden en alle eigen initiatief en kritisch vermogen ontmoedigen. Hierdoor zou het gezag van de staat toenemen. Duidelijk komt hier weer de overtuiging van de militaire junta naar voren, dat discipline en orde de kracht van de samenleving uitmaken. Het kan een gevaarlijke zaak zijn om ervan uit te gaan, dat de staat eigen " ongeschreven morele wetten " kent. Wanneer hierop geen controle mogelijk is, dan heeft de staat de mogelijkheid eigen normen vast te stellen, die een aantasting kunnen inhouden van een bestaand normensysteem in een samenleving. Dit zou een ontwikkeling in totalitaire richting mogelijk maken. Maar aan de andere kant heeft Papadopoulos ook erkend, dat de samenleving haar eigen ongeschreven morele wetten en geschreven wetten heeft. Desondanks blijft hier een tegenstrijdigheid en zal het van de intenties van de junta afhangen tot hoever zij bereid is de staat haar macht, op grond van deze ongeschreven morele wetten, te laten uitoefenen. Op het ogenblik interpreteren zij deze normen van de staat in ieder geval zeer ruim.

Vereenvoudiging van de wetten door de Staat en de wetgevers hoeft op zichzelf niet gevaarlijk te zijn, mits er maar garantie is dat de staat als uitvoerende macht ook werkelijk door de wetgevende macht kan worden gecontroleerd. Dit heeft alleen zin, als de vertegenwoordigers van de wetgevende macht door middel van vrije verkiezingen gekozen zijn. In Griekenland zijn echter tot nu toe geen vrije verkiezingen gehouden, zodat van controle van een wetgevende macht op het tot standkomen van de grondwet geen sprake was. Zolang het volk geen mogelijkheid heeft

door middel van een vrijgekozen parlementaire vertegenwoordiging de staatsmacht te controleren - elders noemt Papadopoulos wel de noodzaak van deze controle - blijft het karakter van het huidige regiem autoritair.

De nieuwe grondwet, die de basis moet vormen van een "vrij, gezond staatsbestel" getuigt enerzijds van een streven om een herhaling van de parlementaire wantoestanden te voorkomen, maar beknot anderzijds het parlement sterk in zijn bevoegdheden. Politieke partijen moeten voortaan hun handvest laten goedkeuren door een Constitutioneel Hof, dat toezicht blijft uitoefenen op het functioneren van de partijen. Bovendien kan dit Hof bepaalde partijen verbieden, die "in strijd zijn met de fundamentele beginselen van de regeringsvorm, of gericht zijn tegen het omver werpen van het bestaande sociale stelsel. Parlementariërs mogen voortaan niet langer dan vijftien jaar zitting hebben, zij kunnen geen minister meer worden, terwijl de parlementaire onschendbaarheid voortaan opgeheven is. (zie oorzaak crisis) Ook allerlei andere voorrechten, die dikwijls misbruikt werden - vrij reizen, telefoneren etc. - zijn opgeheven.

Ook de artikelen, die de vrijheid van het individu, pers, vereniging en vergadering moeten garanderen zijn aan allerlei beperkingen onderworpen. Vooral het Constitutioneel Gerechtshof en de Raad van de Natie, een lichaam dat de koning moet adviseren, hebben zeer grote constitutionele bevoegdheden gekregen. En beide lichamen worden in feite door de regering beheerst, die zo indirect het parlement toch in zijn activiteiten kan beknotten.

De invloed van de regering is dus zeer groot en in feite hangt de individuele vrijheid van de burger af van de wijze, waarop zij de wet interpreteert. Deze grondwet graagt er in ieder geval toe bij, dat de regering gemakkelijk een autoritair karakter krijgt en versterkt de positie van de huidige militaire machthebbers.

Om te streven naar een "gezond functionerende organisatie van de samenleving" is het volgens de kolonels noodzakelijk vertrouwen te hebben in elkaar, in de goede werking van de ambtelijke diensten en respect te hebben voor hen, die verantwoordelijke functies bekleden. Slechts als volk gezamenlijk kunnen de Grieken, of zij nu de staatsmacht controleren of hanteren, elkaar helpen en komen tot een staatsbestel, dat op vertrouwen en respect is gebaseerd. Het wantrouwen tussen burger en staat moet vermeden worden, want anders zou "de ene helft van de Grieken ordediensten moeten vormen om de andere helft in de gaten te houden. Maar dan zou de vraag rijzen: Wie zal de bewakers bewaken?"

Gezien de huidige situatie is dit voor het bewind niet zo'n probleem, omdat de Griekse burger momenteel geen enkele mogelijkheid heeft de "ordediensten" van de staat te "bewaken".

Hoe men de tekst van dit gedeelte wil interpreteren hangt af van de bedoelingen van het kolonelsregiem. De grote nadruk, die gelegd wordt op het respect voor en het vertrouwen hebben in het ambtelijke apparaat, past wel bij hun pogingen het staatsgezag sterker te maken en kan dan in wezen autoritair bedoeld zijn. Dit is immers des te meer het geval, wanneer er geen controlerende bevoegdheid is voor vrij gelozen vertegenwoordigers. Deze parlementaire controle ontbreekt nu juist onder het militaire bewind.

Als taak draagt Papadopoulos aan zijn toehoorders op om mee te helpen de geest van wederzijds wantrouwen tussen staat en burger te niet te doen. Dit is te meer noodzakelijk, omdat de Grieken niet altijd het onrecht als excuus voor hun mislukkingen kunnen aanvoeren. Dat zou een negatieve instelling zijn en "het Griekse volk heeft geen negatieve stellingen in zijn geschiedenis, het heeft positieve stellingen, die het bezegelt met z'n bloed, het onsterfelijke Griekse bloed".

Het chauvinisme in deze nationalistische retoriek is onmiskenbaar, terwijl hier ook misschien weer de mogelijkheid ligt voor een gevaarlijkere ontwikkeling van een Griekse "Blut und Boden"-mystiek.

Wanneer de Grieken echter bereid zijn om hun zwakheden te erkennen, dan kunnen zij ook vol vertrouwen strijden om deze uit de weg te ruimen. Daarbij kunnen zij zich dan gedragen weten door het ideaal, dat Papadopoulos hun tevens als richtsnoer voor houdt. En dat ideaal is een : "Griekenland, land van Griekse Christenen".

Conclusie.

De rede is zeker niet zonder meer fascistisch te noemen, omdat iedere concrete verwijzing hiernaar ontbreekt. Integendeel, ondanks of beter gezegd juist door alle nationalistische bombast blijft de gehele rede in wezen erg vaag. Bovendien kan men verwachten, dat Papadopoulos verstandig genoeg is om het kolonelsregiem niet in het openbaar als fascistisch aan te dienen.

Wel zijn er echter enige fascistische kenmerken in de rede te onderkennen. Het overdreven nationalisme, het sterke roepingsbesef van de natie en het bereop op zedelijkheid, discipline, e.d. vindt men ook in het fascisme terug. De behoefte aan het scheppen van de "ideale" Griek toont een zekere verwantschap met het fascisme, dat ook een superieur wezen, een elitemens wilde creeëren. Maar deze ideale Griek moet tevens drager zijn van de christelijke idealen; die niet direct stroken met de eigenschappen van de fascistische elitemens. Het nationalisme is, althans in deze rede niet gekoppeld met imperialistische streveingen.

In de rede ontbreekt ook het dynamische van het fascisme, zoals dit tot uiting komt in de gedachte van strijd om wille van de strijd, in het militarisme en in de verheerlijking of openlijke goedkeuring van macht, geweld en terreur. Dit laatste vindt echter in de praktijk van het regiem wel plaats.

Het belang, dat Papadopoulos hecht aan de rede, waardoor de Griek zich in zijn werk en in het politieke leven moet laten leiden, verschilt wezenlijk van het fascisme. Dat was immers op politiek en maatschappelijk gebied anti-rationalistisch. Men kan zich echter afvragen of het gebruik van het woord "rede", de logos, in de ogen van Papadopoulos niet gezien moet worden als een onderdeel van de geestelijke bagage van de "ideale" Griek. In dat verband past het geheel bij de retorische bombast, die teruggrijpt op het grote klassieke verleden van de Griek.

Nergens in de rede geeft Papadopoulos blijk van een anti-kapitalistische gezindheid, waaruit blijkt, dat de kolonels althans in hun sociaal-economische ideeën afwijken van het fascisme. Ook zijn er geen aanwijzingen, dat zij een rechts-radicale economische politiek nastreven, zoals het fascisme en met name b.v. de Spaanse Falange in het begin voor ogen stond. Het conservatieve karakter van het kolonelsregiem blijkt wel uit het streven de bestaande maatschappelijke orde - en ook, voorlopig althans, het koningschap - te handhaven. Het fascisme was in wezen revolutionair en wilde een nieuwe maatschappelijke orde vestigen. Wel heeft het militaire regiem, hoewel dit aspect in de rede niet naar voren komt het felle anti-communisme gemeen met het fascisme. Bij de kolonels heeft dit haast het karakter van een "sociale mythe" aangenomen.

De maatregelen op het gebied van het onderwijs lijken tot nu toe meer een poging om de positie van het regiem te verstevigen, dan een welbewust streven tot "ideologische" beïnvloeding. Wel kan uit deze maatregelen gemakkelijk een verder totalitair streven ontstaan. Hetzelfde geldt voor de steun, die het bewind geeft aan de kerk. De totalitaire

tendenzen gaan echter - nog niet - zo ver als bij het fascisme, dat alle facetten van het maatschappelijk leven wilde doordringen en ook het persoonlijk leven van de mensen ondergeschikt maakte aan de staat en de partij.

Anders dan het fascisme is het kolonelsbewind, althans in theorie, niet anti-democratisch en is het bereid tot de parlementaire democratie terug te keren. Zo lang dit nog niet gerealiseerd is en de individuele rechten nog niet gerespecteerd worden is het regiem in wezen anti-parlementair en anti-liberaal.

Ook het uiterlijke beeld van het bewind vertoont weinig gelijkenis met het fascisme. Noch Papadopoulos, noch de andere militaire leiders beantwoorden aan het beeld van een charismatisch leider, terwijl zij bovendien niet steunen op een totalitaire massapartij. Als militaire leiders beheersen zij met behulp van het leger de staat, terwijl bij het fascisme juist de partij de staat en daarmee ook het leger beheerst. Hierdoor ontbreken tegelijkertijd de andere manifestaties van het fascisme, zoals de paramilitaire organisaties, de fascistengroet, de parades etc.

Gezien de verschillen met het fascisme kan men het huidige regiem, dat zonder de controle van een parlement regeert, als autoritair karakteriseren. Wel heeft het zekere fascistoïde trekken, die misschien de overhand kunnen krijgen als de militaire junta nog lang aan het bewind blijft. Het regiem heeft bovendien een behoudend karakter. Het steunt voornamelijk op het leger, maar kan daarnaast ook rekenen op de steun van de Kerk en van kringen uit de zaken- en financiële wereld. Typisch voor het autoritaire karakter is ook het feit, dat voornamelijk het de gewone man is, die het meest de rechtsonzekerheid van het regiem aan den lijve ondervindt.

Men vergelijkt het kolonelsregiem wel eens met dat van Nasser, of dat van Salazar. Maar de Griekse kolonels zijn toch minder socialistisch georiënteerd dan Nasser. Met Salazar hebben zij de autoritaire wijze van regeren gemeen, evenals een zeker conservatisme. Het verschil in maatschappelijk bestel heeft in feite ook maar weinig te betekenen, omdat het corporatieve stelsel in Portugal geen wezenlijke invloed heeft. Ook het puritanisme van de kolonels vertoont overeenkomst met Salazar, evenals het nationalisme en de kerkseheid.

Of de kolonels nog lang hun autoritaire bewind zullen handhaven, of spoedig hun beloft om de democratie te herstellen waar zullen maken valt niet met zekerheid te zeggen. (Voorlopig ziet het er nog niet naar uit) Dit zal enerzijds afhangen van de bereidheid van de Grieken het bewind nog langer te dragen, anderzijds van de buitenlandse druk op het kolonelsregiem om zich terug te trekken. Een belangrijke factor in deze zal de Amerikaanse houding tegenover de militaire junta zijn. Al te veel pressie zullen de Amerikanen ook weer niet durven uitoefenen uit vrees, dat als reactie misschien een ultra-linkse regering dan in Griekenland aan de macht zou kunnen komen, die meer toenadering tot Rusland zou kunnen zoeken. En dit is gezien de betekenis van Griekenland aan de thans zo belangrijke zuid-oostflank van de NAVO voor de Amerikanen niet opportuun.

Voortdurend wijzen de kolonels op het grote culturele verleden van de natie. Maar Griekenlands verleden had twee aspecten: Athene en Sparta. Het is het " ideaal " Sparta, dat de kolonels het meest voor ogen staat.

- Z.R. Dittrich. e.a. : Het fascisme als Europees verschijnsel.
Commissie Post Academiale Vorming
(V.G. N.) Den Haag 1964
- F.G. van Hasselt. e.a. : Griekenland Vrij
Amsterdam 1967
- E.Nolte. : Die Faschistische Bewegungen
~~München~~ 1966
- S.J. Woolf. e.a. : The Nature of Fascism
Londen 1968
- S.J. Woolf e.a. : European Fascism
Londen 1968
- E. Weber. : Varieties of Fascism
Londen 1964
- A. Skriver. : Soldaten tegen Democraten
Baarn 1968
- D. Horowitz. e.a. : Containment and Revolution
Western Policy Towards Social Revolution:
1917 to Vietnam:
Londen 1967
- Verder is geraadpleegd : Keesings Historisch Archief (1967 - 1968)
Amsterdam
- Bron : Rede van G. Papadopoulos
rapport van Amnesty International over de
studenten in Saloniki
uitgave: Grondstra 1968
Groningen.